

autism&uni

Οδηγός βέλτιστων πρακτικών για την υποστήριξη αυτιστικών φοιτητών και φοιτητριών πανεπιστημιακής εκπαίδευσης

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ

Βέλτιστες πρακτικές για τη Διοίκηση του Πανεπιστημίου

Marc Fabri
Penny C.S. Andrews
Heta K. Pukki

1 ΣΤΟΥΣ 100

ανθρώπους βρίσκονται
στο φάσμα του αυτισμού

Εισαγωγή

Γενικά στοιχεία για τον αυτισμό

Ο αυτισμός είναι μια δια βίου αναπτυξιακή κατάσταση που επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο ένα άτομο επικοινωνεί και αλληλεπιδρά με άλλους ανθρώπους και με τον κόσμο γύρω του. Ο αυτισμός εμφανίζεται στο πλαίσιο ενός φάσματος, πράγμα που σημαίνει ότι επηρεάζει διαφορετικούς ανθρώπους με διαφορετικούς τρόπους. Ένα σημαντικό ποσοστό των αυτιστικών ατόμων είναι μέσης ή υψηλής νοητικής ικανότητας και παρουσιάζει ακαδημαϊκή επάρκεια, αν και ορισμένα άτομα έχουν μια αυξημένη δυσκολία στη μάθηση.

Ο αυτισμός μπορεί να οδηγήσει σε τρόπους σκέψης και συμπεριφοράς που φαίνονται αναίτια άκαμπτοι ή επαναλαμβανόμενοι, σε δυσκολίες κατανόησης των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και σε δυσκολίες συγκέντρωσης και επεξεργασίας πληροφοριών.

Από την άλλη πλευρά, πολλά αυτιστικά άτομα έχουν συγκεκριμένα χαρίσματα, όπως η ικανότητα να διατηρούν έντονη εστίαση σε συγκεκριμένα ερεθίσματα, να υιοθετούν αντισυμβατικές οπτικές γωνίες στην επίλυση προβλημάτων ή να εντοπίζουν λάθη που άλλοι μπορεί να παραβλέπουν. Οι δυνατότητες των αυτιστικών ατόμων ως επαγγελματιών σε ορισμένους τομείς αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο από τις επιχειρήσεις διεθνώς.

01

Ορολογία

Επιλέξαμε τους όρους «αυτιστικοί/ές φοιτητές/φοιτήτριες» και «φοιτητές/φοιτήτριες στο φάσμα του αυτισμού». Η ορολογία αυτή βασίζεται σε πρόσφατη έρευνα (Kenny et al., 2015) που δείχνει ότι οι περισσότεροι/ες αυτιστικοί/ές ενήλικες προτιμούν την παραπάνω ορολογία που αντανακλά την αυτιστική τους ταυτότητα από ορολογία που εστιάζει στο πρόσωπο που χρησιμοποιείται συχνά από τους επαγγελματίες του αυτισμού (π.χ. «φοιτητές/φοιτήτριες με αυτισμό»). Τα αυτιστικά άτομα που συμμετείχαν στο έργο Autism&Uni προτιμούν, επίσης, αυτούς τους όρους.

Σχετικά με το Autism&Uni (Αυτισμός&Πανεπιστήμιο)

Το Autism&Uni (Αυτισμός&Πανεπιστήμιο) είναι ένα χρηματοδοτούμενο έργο από την Ευρωπαϊκή Ένωση με εταίρους σε πέντε χώρες. Στόχος μας είναι να υποστηρίξουμε μεγαλύτερο αριθμό νέων ενηλίκων στο φάσμα του αυτισμού προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση στην ανώτατη εκπαίδευση και να διαχειριστούν επιτυχώς αυτή τη μετάβαση.

Για να μάθουμε για τις ανάγκες και τις προσδοκίες των αυτιστικών φοιτητών/φοιτητριών και για να καθορίσουμε τις τρέχουσες βέλτιστες πρακτικές, πραγματοποιήσαμε έρευνα με ερωτηματολόγιο, μιλήσαμε με φοιτητές και φοιτήτριες για τις εμπειρίες τους, μελετήσαμε τη βιβλιογραφία και χαρτογραφήσαμε τις εκπαιδευτικές παροχές και τη νομοθεσία σχετικά με τα αυτιστικά παιδιά και τους/τις νέους/ες σε όλη την Ευρώπη. Η έρευνα έδειξε ότι υπάρχουν πολλές προκλήσεις για τα αυτιστικά άτομα που θέλουν να εισαχθούν και να επιτύχουν στα Α.Ε.Ι. (Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα).

Προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι αυτιστικοί/ές φοιτητές/φοιτήτριες

Το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον

- Δυσκολία να αντιληφθούν κοινωνικούς κανόνες στην αλληλεπίδραση με τους/τις καθηγητές/καθηγήτριες και τους/τις συμφοιτητές/συμφοιτήτριες τους.
- Δυσκολία στην ανοχή στον παρασκηνιακό θόρυβο, στο φωτισμό, στο συνωστισμό ή σε άλλα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος.
- Αντιμετώπιση της κοινωνικής απομόνωσης που συχνά συνεπάγεται η διαβίωση σε ένα νέο περιβάλλον.

Έλλειψη κατάλληλης υποστήριξης

- Έλλειψη πρόσβασης σε κατάλληλη υποστήριξη από την αρχή των σπουδών.
- Εστίαση στα «ελλείμματα» του αυτισμού, και όχι στις δυνατότητες των φοιτητών/φοιτητριών με αυτισμό.
- Απουσία εύλογων προσαρμογών, υπηρεσιών ειδικών για τον αυτισμό και προσωπικής υποστήριξης

Μη ρεαλιστικές προσδοκίες από τον φοιτητή και την φοιτήτρια

- Πώς είναι πραγματικά οι πανεπιστημιακές σπουδές.
- Το περιεχόμενο του αντικειμένου σπουδών ή του μαθήματος.
- Επιδόσεις στο ίδιο υψηλό επίπεδο με αυτό της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Τα ενδιαφέροντα και η αφοσίωση των συμφοιτητών/συμφοιτητριών.

Προκλήσεις σχετικά με την αξιολόγηση (ακόμη και όταν κατέχουν το γνωστικό αντικείμενο)

- Δυσκολία στη σωστή ερμηνεία διφορούμενων & αόριστων εντολών σε ανάθεση εργασιών.
- Έλλειψη κατανόησης του γιατί πρέπει να γίνει κάτι.
- Δυσκολία σχεδιασμού μελέτης και επανάληψης.
- Αβεβαιότητα για το πόσο χρόνο πρέπει να αφιερώσουν σε μία εργασία.

Η μετάβαση στην ενήλικη ζωή απαιτεί μεγαλύτερη προσπάθεια από ό,τι για το μέσο φοιτητή

- Μετακομίζει μακριά από το σπίτι του/της για πρώτη φορά.
- Η διαχείριση του χρόνου και η καθιέρωση μιας ρουτίνας.
- Η μη εξοικείωση με την αποτελεσματική υπεράσπιση του εαυτού.

"ΤΙ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΕΙ ΓΙΑ ΝΑ ΜΗΝ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΩ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ; ΔΙΑΓΝΩΣΗ, ΑΥΤΟΓΝΩΣΙΑ, ΚΑΤΑΛΛΗΛΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ."
(πρώην φοιτητής, Ολλανδία)

Προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι αυτιστικοί/ές φοιτητές/τριες

Αναμφισβήτητα πολλά από τα παραπάνω συνιστούν προκλήσεις για κάθε νέο/α φοιτητή/τρια. Οι περισσότεροι/ες μπορούν να προσαρμοστούν αρκετά γρήγορα και να επωφεληθούν από την υποστήριξη των φίλων τους. Ωστόσο, για τους αυτιστικούς φοιτητές και τις αυτιστικές φοιτήτριες οι προκλήσεις αυτές μπορεί να οδηγήσουν γρήγορα σε άγχος, περαιτέρω απομόνωση, κατάθλιψη και τελικά εγκατάλειψη των σπουδών τους.

Αυτό είναι σαφώς μια τεράστια απώλεια για την ευρωπαϊκή κοινωνία και οικονομία, καθώς πολλοί αυτιστικοί φοιτητές και αυτιστικές φοιτήτριες έχουν ιδιαίτερα χαρίσματα, π.χ. ισχυρή αφοσίωση και εστίαση στο αντικείμενο σπουδών που έχουν επιλέξει, προσοχή στη λεπτομέρεια, τήρηση των κανόνων, υψηλό εργασιακό ήθος και τάση για ορθολογική σκέψη.

Χρήση της δωρεάν προσβάσιμης διαδικτυακής εργαλειοθήκης

04

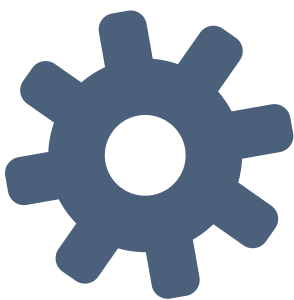
Το έργο Autism&Uni (Αυτισμός&Πανεπιστήμιο) υποστηρίζει τους φοιτητές και τις φοιτήτριες κατά τη διάρκεια αυτής της κρίσιμης μεταβατικής περιόδου στο πανεπιστήμιο μέσω μιας ηλεκτρονικής εργαλειοθήκης. Η εργαλειοθήκη είναι διαθέσιμη σε διάφορες γλώσσες και μπορεί να προσαρμοστεί στις συγκεκριμένες ανάγκες, στο περιβάλλον και στη δομή υποστήριξης ενός πανεπιστημίου.

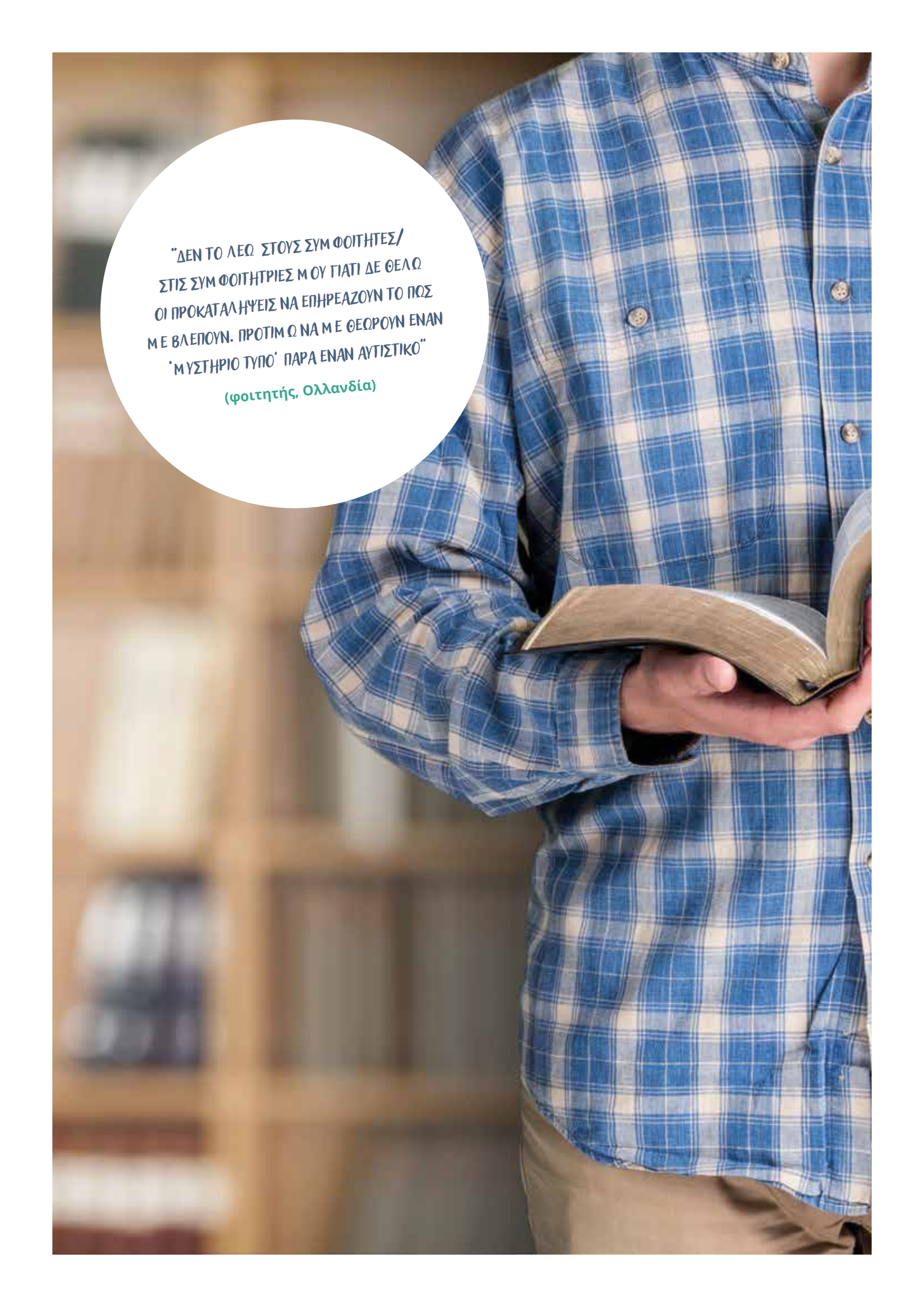
Επισκεφτείτε την αγγλική ιστοσελίδα
<http://www.autism-uni.org/toolkits>
για να μάθετε περισσότερα.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	01
Γενικά στοιχεία για τον αυτισμό	01
Σχετικά με το Autism&Uni (Αυτισμός&Πανεπιστήμιο).....	01
Προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι αυτιστικοί/ές φοιτητές/φοιτήτριες	03
Σχετικά με τον Οδηγό	07
Βέλτιστες πρακτικές για τη Διοίκηση του Πανεπιστημίου	11
Το πλαίσιο	11
Γιατί αυτό αποτελεί πρόβλημα;	16
Τι μπορούμε να κάνουμε γι' αυτό;.....	16
Βασικά σημεία	18
Προτάσεις για δράση.....	20
Μελέτες περίπτωσης και χρήσιμοι σύνδεσμοι	23
Ευχαριστίες	26
Βιβλιογραφία	28

“ΔΕΝ ΤΟ ΛΕΩ ΣΤΟΥΣ ΣΥΜΦΟΙΤΗΤΕΣ/
ΣΤΙΣ ΣΥΜΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ ΜΟΥ ΓΙΑΤΙ ΔΕ ΘΕΛΩ
ΟΙ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ ΝΑ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΟ ΠΩΣ
ΜΕ ΒΛΕΠΟΥΝ. ΠΡΟΤΙΜΩ ΝΑ ΜΕ ΘΕΩΡΟΥΝ ΕΝΑΝ
“ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΥΠΟ” ΠΑΡΑ ΕΝΑΝ ΑΥΤΙΣΤΙΚΟ”

(φοιτητής, Ολλανδία)

Σχετικά με τον οδηγό

Αναπτύξαμε αυτόν τον οδηγό με τη βοήθεια αυτιστικών φοιτητών και φοιτητριών, των γονέων τους, πανεπιστημιακών, εκπαιδευτικών, και προσωπικού υποστήριξης του αυτισμού. Ο οδηγός αυτός συνοψίζει τα συμπεράσματά μας, και αναδεικνύει τις βέλτιστες πρακτικές, ιδίως στις χώρες-εταίρους του έργου: Ηνωμένο Βασίλειο, Φινλανδία, Ολλανδία, Πολωνία και Ισπανία. Όλα τα αποσπάσματα προέρχονται από έρευνες και συνεντεύξεις που πραγματοποιήσαμε σε αυτές τις χώρες το 2014.

Ορισμένα ευρωπαϊκά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Α.Ε.Ι.) παρέχουν ήδη συνδυασμούς των ακόλουθων υπηρεσιών και προσαρμογών (πρόκειται μόνο για παραδείγματα):

- ▶ σχεδίαση αξιολόγησης και υποστήριξης από πανεπιστημιακές υπηρεσίες για την αναπηρία
- ▶ επιπλέον χρόνος και ξεχωριστή αίθουσα εξέτασης
- ▶ άδεια χρήσης φορητού υπολογιστή για δακτυλογράφηση στη διάρκεια γραπτών εξετάσεων
- ▶ διευκρίνιση διφορούμενων διατυπώσεων από βοηθό στις εξετάσεις και στις εργασίες
- ▶ μειωμένα δίδακτρα
- ▶ ειδικές ρυθμίσεις για τη στέγαση των φοιτητών
- ▶ υποστηρικτικό λογισμικό σε όλους τους υπολογιστές του Πανεπιστημίου ή για ατομική χρήση
- ▶ προσωπική καθοδήγηση
- ▶ αυξημένη συμμετοχή συμβούλων σπουδών, αφιέρωση επιπλέον χρόνου για προγραμματισμό και ενημέρωση σχετικά με τις ανάγκες των φοιτητών/φοιτητριών στους/στις διδάσκοντες/διδάσκουσες
- ▶ ατομικές ή ομαδικές συνεδρίες με συμβούλους σπουδών με εξειδίκευση στον αυτισμό
- ▶ εναλλακτικές ή ειδικές ρυθμίσεις για ομαδική εργασία και προφορικές παρουσιάσεις
- ▶ χάρτες, γραπτές οδηγίες και άλλη υποστήριξη για βοήθεια στην εξεύρεση των χώρων μελέτης
- ▶ διαφάνειες των διαλέξεων εκ των προτέρων
- ▶ άδεια καταγραφής των διαλέξεων
- ▶ καθορισμένες θέσεις, υπολογιστές κ.λπ. στα αμφιθέατρα και στις αίθουσες

Ωστόσο, η γνώση του καλύτερου τρόπου υποστήριξης των αυτιστικών φοιτητών και φοιτητριών δεν είναι ενιαία σε όλη την Ευρώπη και συχνά ποικίλλει στο εσωτερικό μιας χώρας. Υπάρχουν θύλακες βέλτιστων πρακτικών και αυτός ο οδηγός στοχεύει στην ανάδειξη και την προώθησή τους, προκειμένου να βελτιωθούν οι προοπτικές και ο αριθμός των φοιτητών και φοιτητριών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πώς να χρησιμοποιήσετε αυτόν τον οδηγό

Αναγνωρίζουμε ότι «ένα μέγεθος δεν μπορεί να ταιριάζει σε όλους», γι' αυτό δημιουργήσαμε τρεις οδηγούς που απευθύνονται σε συγκεκριμένες ομάδες ατόμων που εμπλέκονται στην υποστήριξη αυτιστικών φοιτητών και φοιτητριών στο πανεπιστήμιο, εκτός της οικογένειας.

ΟΔΗΓΟΣ 1:

Βέλτιστες πρακτικές για τη Διοίκηση του Πανεπιστημίου

ΟΔΗΓΟΣ 2:

Βέλτιστες πρακτικές για το Διδακτικό Προσωπικό του Πανεπιστημίου

ΟΔΗΓΟΣ 3:

Βέλτιστες πρακτικές για επαγγελματίες που υποστηρίζουν αυτιστικούς/ές φοιτητές/τριες εντός και εκτός Πανεπιστημίου

Αυτός ο οδηγός αφορά στη Διοίκηση του Πανεπιστημίου καθώς και σε φορείς της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Παρέχει πληροφορίες και στοιχεία που θα σας βοηθήσουν να αναπτύξετε πολιτικές και πρακτικές που θα ωφελήσουν τους αυτιστικούς φοιτητές και τις αυτιστικές φοιτήτριες και θα βελτιώσουν την εμπειρία των φοιτητών/τριών στο Ίδρυμά σας.

Ο παρών οδηγός απευθύνεται στο διδακτικό προσωπικό των Α.Ε.Ι. Μοιραζόμαστε μαζί σας πρακτικές συμβουλές που βασίζονται σε στοιχεία από την έρευνά μας, για να σας δώσουμε τη δυνατότητα να κάνετε τις πρακτικές μάθησης και διδασκαλίας σας πιο προσιτές και να σας υποστηρίξουμε να οικοδομήσετε καλύτερες σχέσεις με τους αυτιστικούς φοιτητές και τις αυτιστικές φοιτήτριες του Ιδρύματός σας.

Αυτός ο οδηγός απευθύνεται σε ειδικούς που υποστηρίζουν άμεσα τους αυτιστικούς φοιτητές και τις αυτιστικές φοιτήτριες. Αφορά μέλη μιας ομάδας υποστήριξης ατόμων με αναπηρία σε ένα Α.Ε.Ι. ή σε έναν ανεξάρτητο οργανισμό που παρέχει υπηρεσίες σε Α.Ε.Ι. Μοιραζόμαστε γνώσεις από την έρευνά μας και βέλτιστες πρακτικές σε όλη την Ευρώπη που θα σας βοηθήσουν να βελτιώσετε τις εμπειρίες των φοιτητών/τριών και την εμπλοκή τους στις παρεχόμενες πληροφορίες και υπηρεσίες σας και να αναπτύξετε την τεχνογνωσία σας.

Πώς να χρησιμοποιήσετε αυτόν τον οδηγό

Κάθε οδηγός επικεντρώνεται σε πληροφορίες, προτάσεις, και ιδέες για θετικές αλλαγές και βέλτιστες πρακτικές που μπορείτε να μοιραστείτε με τους/τις συναδέλφους σας, καθώς και σε προτάσεις για δράση - που μπορείτε να αναλάβετε άμεσα και χωρίς τη βοήθεια άλλων.

Ορισμένα από τα παραδείγματα βέλτιστων πρακτικών ενδέχεται να μην είναι άμεσα εφαρμόσιμα στη χώρα ή στον οργανισμό σας. Εάν συμβαίνει αυτό, έχετε τη δυνατότητα να ακολουθήσετε μια βασική αρχή στις επαγγελματικές πρακτικές που εφαρμόζετε.

Οι αυτιστικοί φοιτητές και αυτιστικές φοιτήτριες που λαμβάνουν έγκαιρα κατάλληλη υποστήριξη, επιτυγχάνουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι δεξιότητες και οι γνώσεις τους αναγνωρίζονται και οι ίδιοι/ίδιες αποκτούν πρόσβαση σε διαλέξεις και βιβλιοθήκες διεθνώς, για να υποστηρίξουν τα ειδικά τους ενδιαφέροντα, καθώς και σε άλλες ευκαιρίες που τους/τις επιτρέπουν να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν. Ακολουθώντας αυτόν τον οδηγό, θα μπορέσετε να βοηθήσετε τους φοιτητές και τις φοιτήτριες να αξιοποιήσουν στο έπακρο τον χρόνο σπουδών και ζωής τους στο πανεπιστήμιο.

Εάν επιθυμείτε να αποκτήσετε έναν από τους αγγλικούς οδηγούς αυτής της Σειράς, επισκεφθείτε την ηλεκτρονική διεύθυνση www.autism-uni.org/bestpractice

“ΣΤΟ ΛΥΚΕΙΟ ΜΕ ΚΟΡΟΪΔΕΥΑΝ ΟΙ
ΣΥΜΜΑΘΗΤΕΣ ΜΟΥ. ΑΥΤΟ ΔΕΝ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ
ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ, ΟΠΟΥ ΟΙ ΣΥΜΦΟΙΤΗΤΕΣ/
ΣΥΜΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ ΜΟΥ ΜΕ ΣΕΒΟΝΤΑΙ.”
(φοιτητής, Ισπανία)

“Ακόμα και όταν γράφτηκα στο Πανεπιστήμιο και δήλωσα τον αυτισμό μου, δεν γνώριζα πολλές από τις διαθέσιμες υπηρεσίες. Μέσω μιας κοινοποίησης μπόρεσα να μάθω για μια δεκαπενθήμερη συνάντηση αυτιστικών φοιτητών/ριών, οι οποίοι/ες συναντιούνται για να συζητούν τα πάντα, από την πιθανότητα να κατασκευαστεί κάποτε μια μηχανή του χρόνου, τις εθνικές εκλογές μέχρι και τα διάφορα είδη τσαγιού.

Παράλληλα, μπόρεσα να παρακολουθήσω ένα μάθημα για την απασχόληση που απευθυνόταν σε άτομα με αυτισμό. Αυτά δεν διαφημίζονται ιδιαίτερα καλά, οπότε μέσω της δημοσιοποίησης λάμβανα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου που με ενημέρωναν για αυτά τα πράγματα’.”

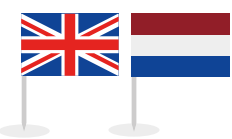
(πρώην φοιτητής, Ηνωμένο Βασίλειο)

Βέλτιστες πρακτικές για τη Διοίκηση του Πανεπιστημίου

Το πλαίσιο

Διάγνωση και κοινοποίηση

Υπάρχουν ενδείξεις ότι μερικοί φοιτητές και μερικές φοιτήτριες γνωρίζουν ότι είναι αυτιστικοί/ές, αλλά επιλέγουν να μην το δηλώσουν στις Υπηρεσίες του Πανεπιστημίου και στους/στις καθηγητές/καθηγήτριες τους (Baines, 2012; Davidson and Henderson, 2010; Huws and Jones, 2008). Αυτό μπορεί να οφείλεται σε ποικίλους λόγους, όπως, για παράδειγμα, για να μην αυτοπροσδιορίζονται ως άτομα με αναπηρία, γιατί πιστεύουν ότι δε δικαιούνται υποστήριξη ή γιατί δεν θέλουν να διαφέρουν από τους/τις συνομηλίκους τους. Επιπλέον, ένας μεγάλος αριθμός φοιτητών/φοιτητριών με διαταραχή αυτιστικού φάσματος δεν έχουν διαγνωστεί μέχρι την έναρξη των σπουδών, ιδίως οι φοιτήτριες και οι φοιτητές που δεν εναρμονίζονται με το φύλο τους.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ολλανδία, περίπου το 0,3-0,4% των προπτυχιακών φοιτητών/φοιτητριών δηλώνουν ότι έχουν αυτισμό. Σε άλλες χώρες, τα δεδομένα ενδέχεται να μην συλλέγονται ή οι αριθμοί μπορεί να είναι ακόμη χαμηλότεροι.

Πηγές: HESA (2013), Broek et al (2012)

"ΑΙΣΘΑΝΟΜ ΑΙ ΑΠΡΟΘΥΜΙΑ ΝΑ ΜΟΙΡΑΣΤΩ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΜΟΥ ΕΠΕΙΔΗ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΕΧΕΙ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΘΕΙ Η ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ ΜΟΥ ΝΑ ΣΠΟΥΔΑΣΩ. ΑΝΑΡΩΤΙΕΜ ΑΙ ΑΝ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΓΙΑ ΜΕΝΑ."
(φοιτητής, Ηνωμένο Βασίλειο)

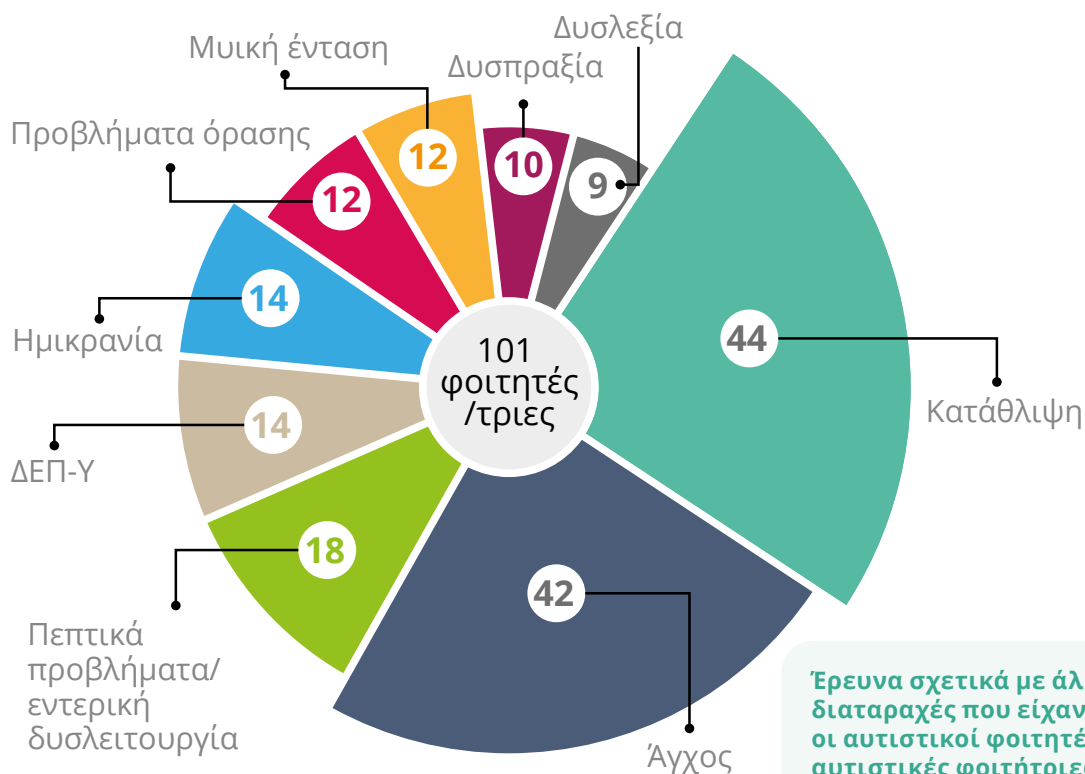
Πέρα από τα στερεότυπα

Οι συμμετέχοντες/ουσες στη δράση χαρτογράφησης του Autism&Uni (Αυτισμός & Πανεπιστήμιο) εξέφρασαν την ανησυχία τους ότι δεν ταιριάζουν με τα τυπικά χαρακτηριστικά που περιμένουν οι άλλοι άνθρωποι από ένα αυτιστικό άτομο, για παράδειγμα ήταν γυναίκες, είχαν ευφράδεια λόγου, δεν φαίνονταν πάντα να δυσκολεύονται, αυτοπροσδιορίζονταν ως λεσβίες, ομοφυλόφιλοι, αμφιφυλόφιλοι ή τρανσέξουαλ.

Το ζήτημα αυτό αντανακλάται στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται μερικές φορές οι εν λόγω φοιτητές και φοιτήτριες, που δεν ανταποκρίνονται στο στερεότυπο αυτό, από το ακαδημαϊκό προσωπικό και τους/τις συμφοιτητές/τριες τους, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο ο αυτισμός παρουσιάζεται στη σχετική βιβλιογραφία.

Η βιβλιογραφία που περιγράφει τους/τις αυτιστικούς/ές φοιτητές/φοιτήτριες συχνά υποθέτει ότι ο αυτισμός, και οι πιθανές δυσκολίες στη μάθηση και οι ψυχικές διαταραχές που συνδέονται με αυτόν, είναι τα μόνα ή κυρίαρχα ζητήματα που επηρεάζουν την επιτυχία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ωστόσο, υπάρχουν πολλαπλοί παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν την πανεπιστημιακή εμπειρία των αυτιστικών φοιτητών/φοιτητριών.

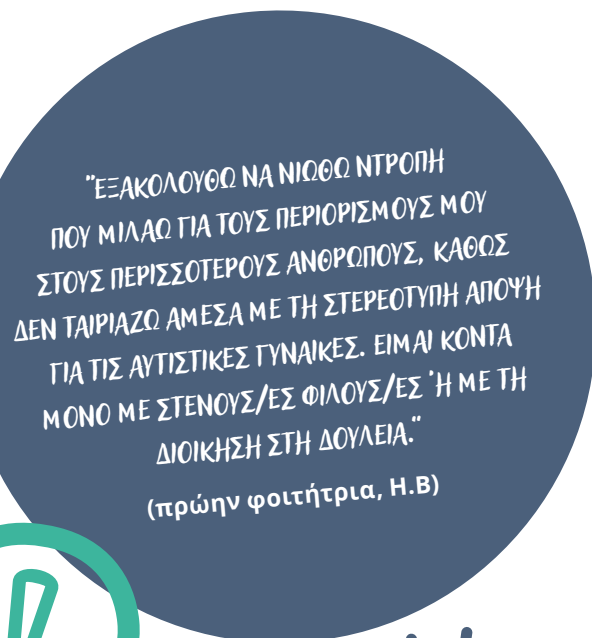
12

Έρευνα σχετικά με άλλες διαταραχές που είχαν οι αυτιστικοί φοιτητές/αυτιστικές φοιτήτριες. Ένα άτομο μπορούσε να δηλώσει περισσότερες από μία συννοσηρότητες.

Γιατί αυτό αποτελεί πρόβλημα;

Είναι δύσκολο για τα πανεπιστήμια να προσδιορίσουν τις ανάγκες των φοιτητών/φοιτητριών που δε δηλώνουν την αναπηρία τους ή που δεν έχουν επίσημη διάγνωση της αναπηρίας τους. Κατά συνέπεια, οι συγκεκριμένοι/ες φοιτητές/φοιτήτριες μπορεί να μην μπορούν να έχουν πρόσβαση σε όλη την υποστήριξη που δικαιούνται και από την οποία θα επωφελούνταν. Εάν οι προσαρμογές γίνονται μόνο σε ατομική βάση - σε αντίθεση με το να είναι διαθέσιμες σε όποιον/αν τις ζητάει ή ακόμη και να εφαρμόζονται ως κάτι αυτονόητο για το σύνολο των φοιτητών/φοιτητριών - οι φοιτητές/φοιτήτριες που δεν έχουν διάγνωση ή που δεν έχουν δηλώσει κάποια αναπηρία θα βρίσκονται σε μειονεκτική θέση στο πανεπιστήμιο.

Τι μπορούμε να κάνουμε γι αυτό;

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, ενώ τα επιδόματα σε φοιτητές/τριες με αναπηρία συνηθίζονται, είναι διαθέσιμα μόνο σε όσους/ες αυτιστικούς/ές φοιτητές/τριες έχουν δώσει επαρκή στοιχεία της διάγνωσής τους. Εάν οι φοιτητές/τριες δεν επιλέξουν να ενημερώσουν το Α.Ε.Ι. για την αναπηρία τους, πιθανότατα να μη λάβουν πολλές πληροφορίες σχετικά με τις υπηρεσίες υποστήριξης αναπήρων που τα Πανεπιστήμια διαθέτουν.

Τα οφέλη από τη δήλωση της αναπηρίας, η έγκαιρη υποβολή αίτησης επιδόματος κ.ο.κ. πρέπει να προωθούνται τακτικά σε ΟΛΟΥΣ/ΟΛΕΣ τους/τις δυνητικά αιτούντες/ούσες και χρειάζεται προσεκτική διατύπωση, ώστε όσοι/όσες δεν ταυτίζονται με λέξεις όπως "ανάπηρος" να βρίσκουν τις πληροφορίες.

Τα Α.Ε.Ι. θα πρέπει, επίσης, να διευκολύνουν τους φοιτητές και τις φοιτήτριες να δηλώνουν μια αναπηρία ή πρόβλημα υγείας ανά πάσα στιγμή κατά τη διάρκεια των σπουδών τους. Πρέπει να υπάρχει μια σαφής, απλή και καλά προωθούμενη διαδικασία για να το κάνουν αυτό οι φοιτητές/τριες.

Για να συμμορφωθεί ένα Α.Ε.Ι. με το νόμο περί ισότιμης πρόσβασης, έχει την υποχρέωση εκ των προτέρων να κάνει τις κατάλληλες προσαρμογές πριν τις ζητήσουν οι φοιτητές/φοιτήτριες. Οι ιδέες στην επόμενη ενότητα και τα "Βασικά Σημεία" θα βοηθήσουν ένα ίδρυμα να τις υλοποιήσει.

Πολλές από τις ιδέες για τις οποίες θα μιλήσουμε στην επόμενη ενότητα και στα "Βασικά Σημεία" μπορούν να εφαρμοστούν γρήγορα προς όφελος όλων των φοιτητών/φοιτητριών, με ή χωρίς διάγνωση αυτισμού.

Η σημασία της έγκαιρης υποστήριξης

Οι έρευνες του Autism&Uni (Αυτισμός & Πανεπιστήμιο) συμπεριέλαβαν φοιτητές/τριες που είχαν εγκαταλείψει το πανεπιστήμιο και εκείνους/ες που είχαν ολοκληρώσει επιτυχώς τις σπουδές τους. Η έγκαιρη υποστήριξη ή η έλλειψή της ήταν βασικός παράγοντας για την παραμονή των φοιτητών/τριών αυτών.

Συχνά οι αυτιστικοί/ές φοιτητές/τριες δεν έχουν καμία υποστήριξη στην αρχή των μαθημάτων τους. Ακόμα και όταν υπάρχει διαθέσιμη υποστήριξη από το Ίδρυμά τους, άλλους οργανισμούς, την τοπική τους περιφέρεια ή την κεντρική κυβέρνηση και μπορούν να αποδείξουν ότι πληρούν τις προϋποθέσεις, μπορεί να μην έχουν καμία βοήθεια για να υποβάλουν αίτημα ούτε να γνωρίζουν ότι μπορούν να τη λάβουν.

Είναι καλή πρακτική να ενθαρρύνετε τους φοιτητές/τις φοιτήτριες να υποβάλουν αίτημα για υποστήριξη πολύ πριν από την άφιξή τους στο πανεπιστήμιο και, στη συνέχεια, να συμφωνήσετε και να θέσετε σε εφαρμογή αυτήν την υποστήριξη από τη στιγμή που ο φοιτητής/η φοιτήτρια ξεκινά τις σπουδές του/της.

Οι υπηρεσίες υποστήριξης θα πρέπει να ανακοινώνονται επανειλημμένα και ευρέως σε όλους τους φοιτητές και τις φοιτήτριες, εξηγώντας τι είναι διαθέσιμο και ποιο άτομο μπορεί να υποβάλει αίτηση. Οι σύμβουλοι των φοιτητών/τριών με αναπηρία μπορούν να βοηθήσουν τους φοιτητές και τις φοιτήτριες με τις αιτήσεις τους για υποστήριξη, αλλά μόνο αν οι φοιτητές/τριες γνωρίζουν ότι υπάρχουν αυτοί οι σύμβουλοι και ότι οι αυτιστικοί/ές φοιτητές/τριες έχουν το δικαίωμα να λάβουν την κατάλληλη υποστήριξη.

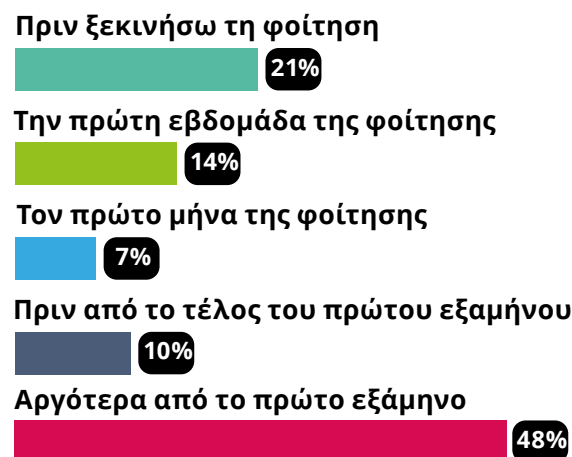
Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ξεκινάμε εγκαίρως σε ένα σύστημα όπου τα Α.Ε.Ι.

τα ίδια δεν προσφέρουν υπηρεσίες αξιολόγησης. Εάν τα χαρτιά του φοιτητή/της φοιτήτριας δεν είναι εντάξει όταν φτάσει, μπορεί να υπάρξουν καθυστερήσεις, επειδή οι υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης καθυστερούν να παράσχουν αξιολόγηση. Κάποιες από τις καθυστερήσεις στην παροχή υποστήριξης μπορεί, επίσης, να οφείλονται στο γεγονός ότι οι αρμόδιοι οργανισμοί είναι πολύ απασχολημένοι στην αρχή του ακαδημαϊκού έτους.

Κατά τη διάρκεια των σπουδών σας λάβατε υποστήριξη για τον αυτισμό σας;

Κατά τη διάρκεια φοίτησης, πότε έλαβες υποστήριξη για τον αυτισμό;

Στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ολλανδία, οι φοιτητές/φοιτήτριες μπορούν να υποβάλουν αίτηση για στήριξη όταν οριστικοποιήσουν το πανεπιστήμιο και το πρόγραμμα σπουδών τους - ακόμη και αν η επιλογή του πανεπιστημίου τους αλλάξει αργότερα. Στο φινλανδικό και το πολωνικό σύστημα, θα πρέπει να αρχίσουν να μιλούν με έναν διαμεσολαβητή φοιτητών/ριών με αναπηρία ή με έναν συντονιστή προσβασιμότητας περίπου από τη στιγμή που κάνουν αίτηση για το πανεπιστήμιο, να ρωτούν για τις φοιτητικές υπηρεσίες και να υποβάλουν επίσημες αιτήσεις για προσαρμογές. Ταυτόχρονα θα πρέπει να απευθύνονται στις κρατικές ή τοπικές αρχές για υπηρεσίες και παροχές.

προσέγγιση που κατανοεί τις επιθυμίες καθώς και τα προβλήματα των φοιτητών και φοιτητριών με αναπηρία δεν θα απαιτούσε από τους φοιτητές και τις φοιτήτριες να αποκαλύψουν τις διαφορές τους ή να αναζητήσουν πρόσθετη υποστήριξη και θα ωφελούσε εξ ορισμού το φοιτητικό πληθυσμό στο σύνολό του.

Αυτή είναι η βασική φιλοσοφία του Καθολικού Σχεδιασμού για τη Μάθηση (ΚΣΜ): η δημιουργία περιβαλλόντων μάθησης χωρίς αποκλεισμούς που ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των φοιτητών/ριών και παρέχουν πολλαπλές ευκαιρίες για επιτυχία.

Παρεμβάσεις προς όφελος όλων των φοιτητών/τριών

Οι αυτιστικοί/ές φοιτητές και φοιτήτριες αναμένεται γενικά να προσαρμοστούν στο πανεπιστημιακό περιβάλλον και όχι το αντίστροφο, είτε πρόκειται για πρακτικούς, είτε οικονομικούς λόγους. Το περιβάλλον είναι συνήθως σχεδιασμένο για τους/τις φοιτητές/ριες χωρίς αυτισμό/φοιτήτριες, και αυτό είναι κατανοητό, καθώς αυτοί/ές αποτελούν τη μεγάλη πλειονότητα του φοιτητικού πληθυσμού.

Ωστόσο, η προσπάθεια εύρεσης “εύλογων προσαρμογών” για τους αυτιστικούς φοιτητές και τις αυτιστικές φοιτήτριες μπορεί να τους/τις διαχωρίσει από τους συμφοιτητές/συμφοιτήτριες τους, να αυξήσει το κοινωνικό άγχος και να επιτείνει την αίσθηση της διαφορετικότητάς τους (Madriaga, 2010). Μια πιο κοινωνικά δίκαιη

“ΜΟΝΟ ΟΤΑΝ ΑΡΧΙΣΑ
ΝΑ ΣΧΕΔΙΑΖΩ ΤΑ ΔΙΚΑ ΜΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΕ ΟΛΕΣ
ΤΙΣ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ, ΕΣΤΙΑΖΟΝΤΑΣ ΣΕ ΕΝΑ
ΠΝΟΣΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΘΕ ΠΕΡΙΟΔΟ,
ΑΡΧΙΣΑ ΝΑ Μ ΑΘΑΙΝΩ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΑ.”
(φοιτητής, Φινλανδία)

Παρεμβάσεις προς όφελος όλων των φοιτητών/τριών

Ορισμένες μορφές υποστήριξης μπορούν εύκολα να παρασχεθούν σε όλους τους φοιτητές και τις φοιτήτριες ενός πανεπιστημίου - αντί μόνο σε εκείνους που το ζητούν ρητά ή που έχουν δηλώσει την αναπηρία τους. Αυτό είναι πιθανό να βελτιώσει την προσβασιμότητα και την ικανοποίηση στο σύνολο του φοιτητικού πληθυσμού ενός πανεπιστημίου.

1. Ορισμένοι φοιτητές και φοιτήτριες στις έρευνές μας είχαν πρόσβαση σε υποστηρικτική τεχνολογία, όπως το λογισμικό νοητικών χαρτών. Στο Πανεπιστήμιο Leeds Beckett (Ηνωμένο Βασίλειο), το λογισμικό που συνιστάται συνήθως για φοιτητές/φοιτήτριες με αναπηρία είναι διαθέσιμο σε όλους τους υπολογιστές της βιβλιοθήκης και κάθε φοιτητής/φοιτήτρια έχει πρόσβαση σε αυτό.
2. Στη Φινλανδία, το Πανεπιστήμιο Εφαρμοσμένων Επιστημών Satakunta (σε συνεργασία με τη Φινλανδική Ένωση για τον Αυτισμό και το Σύνδρομο Asperger) ανέπτυξε έναν κατάλογο ελέγχου προσβασιμότητας για τα δομημένα περιβάλλοντα, ειδικά για άτομα με αισθητηριακά προβλήματα. Πρωτοβουλίες όπως αυτή μπορούν να βελτιώσουν την προσβασιμότητα για τους αυτιστικούς φοιτητές και τις αυτιστικές φοιτήτριες.
3. Ορισμένα πανεπιστήμια απαιτούν να παρέχονται ηλεκτρονικά όλες οι διαφάνειες διαλέξεων και τυχόν φύλλα εργασίας ή φυλλάδια τουλάχιστον 24 ώρες πριν από τη διδασκαλία (και ορισμένα καταγράφουν ακόμα και όλες τις διαλέξεις). Αυτό σημαίνει ότι μεμονωμένοι/ες φοιτητές/ριες /φοιτήτριες δε χρειάζεται να ζητήσουν ξεχωριστά σημειώσεις ή διαφάνειες πριν ή μετά τη διάλεξη.
4. Στο Πανεπιστήμιο του Leeds (Ηνωμένο Βασίλειο), η βάση δεδομένων για τις κρατήσεις αιθουσών είναι δημόσια και συνδέεται με τα ωρολόγια προγράμματα των φοιτητών/φοιτητριών. Η βάση δεδομένων περιλαμβάνει φωτογραφίες και πληροφορίες διαρρύθμισης, οδηγίες πρόσβασης στην αίθουσα διδασκαλίας από την κεντρική είσοδο του κτιρίου και πληροφορίες σχετικά με τον διαθέσιμο εξοπλισμό. Αυτό είναι χρήσιμο για τους καθηγητές και τις καθηγήτριες που κάνουν κράτηση αίθουσας, αλλά επωφελούνται επίσης οι αυτιστικοί φοιτητές και οι αυτιστικές φοιτήτριες, ενώ μειώνεται η ανάγκη υποστήριξης στην εύρεση και πρόσβαση στις αίθουσες διδασκαλίας.
5. Το ωρολόγιο πρόγραμμα και οι αίθουσες μπορεί να αλλάξουν και μία καλή πρακτική είναι να ενημερώνονται οι φοιτητές και οι φοιτήτριες εγκαίρως γι' αυτό. Περαιτέρω υπενθυμίσεις μπορούν να σταλούν πιο κοντά στην ημερομηνία αλλαγής. Οι αυτιστικοί φοιτητές και οι αυτιστικές φοιτήτριες θα χρειαστούν αυτή την ενημέρωση όσο το δυνατόν νωρίτερα, ενώ και οι υπόλοιποι φοιτητές και φοιτήτριες μπορεί να επωφεληθούν.
6. Πολλά ευρωπαϊκά πανεπιστήμια ενθαρρύνουν τους/τις νέους/ες αλλοδαπούς/ές φοιτητές/φοιτήτριες και τους/τις φοιτητές/φοιτήτριες του προγράμματος ανταλλαγών να φθάνουν περίπου μια εβδομάδα πριν από τους υπόλοιπους νέους/ες φοιτητές/φοιτήτριες, ώστε να μπορέσουν να εξοικειωθούν με την Πανεπιστημιούπολη και τη νέα τους πόλη. Ορισμένα πανεπιστήμια, όπως το Πανεπιστήμιο του Σέφιλντ (Ηνωμένο Βασίλειο), ενθαρρύνουν επίσης τους αυτιστικούς φοιτητές και τις αυτιστικές φοιτήτριες να έρχονται στο Πανεπιστήμιο την ίδια στιγμή με τους/τις αλλοδαπούς/ές φοιτητές/τριες, ώστε να μπορούν να εγκατασταθούν πριν από την άφιξη των άλλων φοιτητών/φοιτητριών. Αυτό φαίνεται να είναι μια καλύτερη προσέγγιση "σταδιακής" εισόδου από το να ζητείται από τους αυτιστικούς φοιτητές και τις αυτιστικές φοιτήτριες να παρακολουθήσουν ένα θερινό σχολείο με διαμονή κατά τις διακοπές. Προσφέροντας ένα πρόγραμμα πρόωρης άφιξης σε ΟΛΟΥΣ/ΟΛΕΣ τους φοιτητές και τις φοιτήτριες που μπορεί να χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να συνηθίσουν την πανεπιστημιούπολη, το καθιστά πιο προσιτό σε περισσότερους ανθρώπους, χωρίς να δίνεται έμφαση στην αναπηρία.

Το αισθητηριακό περιβάλλον

Η αισθητηριακή διέγερση μπορεί να είναι ένα σημαντικό ζήτημα. Οι φοιτητές και οι φοιτήτριες στις έρευνες του Autism&Uni (Αυτισμός & Πανεπιστήμιο) ανέφεραν επανειλημμένα τον ενοχλητικό φωτισμό, τους πολυσύχναστους χώρους και αγωνίζονταν να βρουν ήσυχα μέρη για να πάνε όταν ήταν αγχωμένοι/ες.

Η διοίκηση του πανεπιστημίου μπορεί να επηρεάσει το περιβάλλον στο οποίο βρίσκονται οι φοιτητές/φοιτήτριες σχεδιάζοντας και τροποποιώντας κτίρια για καλή ακουστική, καλά σχεδιασμένες κατευθύνσεις, πιο ιδιωτικούς ή ξεχωριστούς χώρους εργασίας, ήσυχα σημεία σε καφετέριες, ρυθμιζόμενο φωτισμό, οπτική σαφήνεια κ.λπ.

Αυτές μπορεί να είναι αρκετά χαμηλού κόστους λύσεις που ωφελούν όλους τους/τις φοιτητές/τριες, μειώνοντας το άγχος χωρίς να διαχωρίζουν κανέναν. Αυτά τα μέτρα μπορούν να παρέχουν βελτιωμένη προσβασιμότητα και για άτομα με προβλήματα όρασης ή ακοής. Μπορούν επίσης να βελτιώσουν σημαντικά τη δημόσια εικόνα ενός πανεπιστημίου.

“ΦΟΒΑΜ ΑΙ ΟΤΙ Ο ΓΙΟΣ Μ ΟΥ ΔΕΝ ΘΑ Μ ΠΟΡΟΥΣΕ
ΝΑ ΠΛΟΗΓΗΘΕΙ ΣΤΟΝ ΛΑΒΥΡΙΝΘΟ ΤΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ, ΘΑ
ΑΝΑΣΤΑΤΩΘΕΙ ΕΠΕΙΔΗ ΔΕΝ Μ ΠΟΡΕΙ ΝΑ ΒΡΕΙ ΤΟ ΔΡΟΜΟ
ΤΟΥ ΓΙΑ ΚΑΠΟΥ, ΚΑΙ ΤΟΤΕ ΝΑ ΣΥΜ ΠΕΡΙΦΕΡΘΕΙ Μ Ε ΕΝΑΝ
Μ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΑΠΟΔΕΚΤΟ ΤΡΟΠΟ.”

(γονέας, Πολωνία)

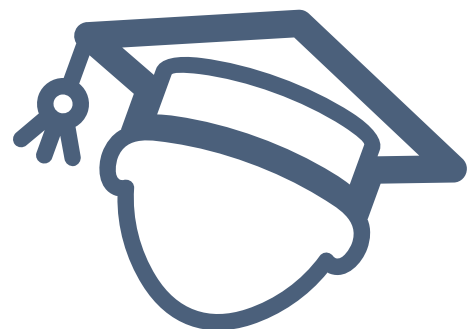
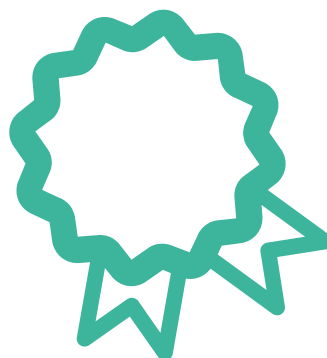
Βασικά σημεία

(βέλτιστες πρακτικές για υιοθέτηση και διαμοιρασμό)

Τα βασικά σημεία επικεντρώνονται σε στρατηγικές αλλαγές σε επίπεδο Ιδρύματος που απαιτούν υποστήριξη από τη διοίκηση.

- ▶ Διασφαλίστε ότι οι ομάδες στο φάσμα του αυτισμού λαμβάνουν το ίδιο επίπεδο προσοχής και πόρων με άλλες ομάδες αναπηρίας και ειδικών αναγκών κατά το σχεδιασμό στρατηγικών προσβασιμότητας, πολιτικών αναπηρίας και κατάρτισης του προσωπικού.
 - ▶ Προσδιορίστε τις καλύτερες εσωτερικές και εξωτερικές πηγές εμπειρογνωμοσύνης στον τομέα του αυτισμού, στις οποίες θα πρέπει να βασίζεται το ίδρυμά σας για πληροφόρηση και δημιουργήστε μια πολιτική συστηματικής χρήσης τους για την ανάπτυξη ενιαίας πρακτικής υψηλής ποιότητας.
 - ▶ Αναζητήστε εξειδικευμένες οργανώσεις για τον αυτισμό με ενεργή δράση κοντά στο ίδρυμά σας, ζητήστε τη συμμετοχή τους σε συναντήσεις ή αναθέστε τους την εκπαίδευση του προσωπικού.
 - ▶ Ενημερωθείτε σχετικά με τη διαθεσιμότητα των υπηρεσιών διάγνωσης και αξιολόγησης για αυτιστικούς/ές ενήλικες στη χώρα σας και την περιοχή σας και προσαρμόστε ανάλογα τις πολιτικές του ιδρύματός σας. Εάν είναι απαραίτητο, δεχτείτε αξιολογήσεις από επίσημους κρατικούς φορείς ή από την τυχόν αρμόδια δομή του πανεπιστημίου σας αντί να απαιτείτε ιατρική γνωμάτευση από ειδικούς.
- ▶ **Συμμετοχή των αυτιστικών φοιτητών/τριών στη λήψη συμμετοχικών αποφάσεων και στον σχεδιασμό για:**
 - ▶ οργάνωση και σχεδιασμό νέων κτιρίων και υπηρεσιών ώστε να είναι προσβάσιμα σε αυτιστικούς/ές φοιτητές/φοιτήτριες
 - ▶ αξιολόγηση της προσβασιμότητας των πρακτικών επικοινωνίας του πανεπιστημίου, συμπεριλαμβανομένων των ιστοτόπων, των πληροφοριών της υποδοχής, των δραστηριοτήτων μετάβασης και των πληροφοριών σχετικά με τις υπηρεσίες για άτομα με αναπηρία
 - ▶ αξιολόγηση υφιστάμενων κτιρίων και εσωτερικών χώρων για τον εντοπισμό τροποποιήσεων που μπορούν να βελτιώσουν τη γενική προσβασιμότητα
 - ▶ δημιουργία και σαφής σήμανση χώρων ηρεμίας σε κάθε περιοχή της πανεπιστημιούπολης (κατά προτίμηση όχι αίθουσες πολλαπλών χρήσεων).
 - ▶ παροχή πληροφοριών και οδηγιών με εικόνα και κείμενο για όλα τα πανεπιστημιακά κτίρια, ιδανικά ακόμα και σε επίπεδο αίθουσας.

- ▶ Ευαισθητοποίηση σχετικά με το πώς κάνοντας τα πανεπιστημιακά περιβάλλοντα πιο προσιτά στους/στις αυτιστικούς/ές φοιτητές/φοιτήτριες, μπορεί να μειωθεί το άγχος και το στίγμα που σχετίζονται με τον αυτισμό και πώς αυτό μπορεί να μειώσει την ανάγκη για εξατομικευμένες υπηρεσίες, γεγονός που τελικά ωφελεί όλους τους φοιτητές/φοιτήτριες και το προσωπικό.
- ▶ Ενημέρωση σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο η υποστήριξη και η πληροφόρηση την κατάλληλη στιγμή μπορούν να αυξήσουν την παραμονή και την αποφοίτηση των φοιτητών/φοιτητριών που διαφορετικά θα εγκατέλειπαν τις σπουδές τους για λόγους που δε σχετίζονται με τις ακαδημαϊκές τους ικανότητες.
- ▶ Κατά τη διάρκεια της εγγραφής και της υποδοχής των νέων φοιτητών/φοιτητριών τονίστε πόσο σημαντικό είναι να ενημερώνουν για τις ιδιαίτερες ανάγκες τους σχετικά με τις σπουδές τους και τα πιθανά προβλήματα υγείας που έχουν.
- ▶ Εάν οι πληροφορίες αναπηρίας δεν καταγράφονται κατά τη διαδικασία υποβολής αιτήσεων, συμπεριλάβετε στο ενημερωτικό δελτίο για τους/τις νέους/ες φοιτητές/φοιτήτριες τα στοιχεία ενός ατόμου στο οποίο οι φοιτητές/φοιτήτριες μπορούν να μιλήσουν για τον αυτισμό τους.
- ▶ Προσδιορίστε ένα τμήμα ή ένα μέλος του προσωπικού στο οποίο μπορούν να απευθυνθούν οι φοιτητές/ριες με διάγνωση αυτισμού σε μεταγενέστερα στάδια των σπουδών τους, καθώς και ενός υπευθύνου για την υποστήριξη ατόμων με αναπηρία σε κάθε Τμήμα.
- ▶ Ενθαρρύνετε τη συστηματική συλλογή δεδομένων σχετικά με τον αριθμό των αυτιστικών φοιτητών/φοιτητριών στο ίδρυμά σας και τις επιπτώσεις των εύλογων προσαρμογών και των υπηρεσιών υποστήριξης στην επιτυχία των σπουδών τους και στην εξέλιξη των αυτιστικών φοιτητών/φοιτητριών μετά την αποφοίτησή τους.
- ▶ Αναπτύξτε ισχυρούς δεσμούς μεταξύ όλων των οργανισμών, ατόμων και ομάδων εντός και εκτός του πανεπιστημίου που παρέχουν υποστήριξη και συμβουλές σε αυτιστικούς/ές φοιτητές/φοιτήτριες.
- ▶ Διαδώστε δημόσια την επιτυχία των αυτιστικών φοιτητών/φοιτητριών στα Α.Ε.Ι. - με την άδειά τους. Η ύπαρξη τέτοιων προτύπων είναι πιθανό να αυξήσει την επιλογή εισαγωγής στο Πανεπιστήμιο σας από περισσότερους φοιτητές/τριες στο μέλλον.

Προτάσεις για δράση (τι μπορείτε να κάνετε αυτή τη στιγμή)

Διενέργεια έρευνας για τις στρατηγικές πρόσβασης, τις πολιτικές για την αναπηρία και την επιμόρφωση του προσωπικού του Ιδρύματος σε θέματα που σχετίζονται με την αναπηρία και τον αυτισμό.

20

Ενθάρρυνση προσωπικού να επανεξετάσει τις αντιλήψεις του για την αποτελεσματικότητα της προσφερόμενης υποστήριξης και να προτείνει τρόπους βελτίωσής της.

Αναζήτηση οργανισμών που μπορούν να παρέχουν επιμόρφωση σε συνεργασία με αυτιστικούς/ές φοιτητές/τριες, και διασφάλιση στο Ίδρυμά σας ότι γνωρίζει αυτή τη δυνατότητα, ιδίως το ακαδημαϊκό προσωπικό και η φοιτητική μέριμνα.

Αναζήτηση δομών στο Ίδρυμά σας που ίσως ενδιαφέρονται να διεξάγουν έρευνα σε αυτιστικούς/ές φοιτητές/τριες και να αναπτύξουν βέλτιστες πρακτικές, και συζήτηση τρόπων αξιολόγησης και βελτίωσης των υφιστάμενων παροχών.

Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση (ΚΣΜ)

Universal Design for Learning (UDL)

Η έννοια του καθολικού σχεδιασμού προέρχεται από τον τομέα της αρχιτεκτονικής, για να δώσει έμφαση στον σχεδιασμό που επιτρέπει την εξυπηρέτηση ενός ευρέος φάσματος χρηστών, συμπεριλαμβανομένων εκείνων με αναπηρίες.

Ο Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση (ΚΣΜ) αναφέρεται στη συμμετοχή και την υποστήριξη διαφορετικών ομάδων φοιτητών/ριών, ανεξάρτητα από το υπόβαθρο, την κατάσταση ή την αναπηρία τους.

Μια συνήθης παρανόηση είναι ότι ο Καθολικός Σχεδιασμός για τη Μάθηση προωθεί μια “ενιαία προσέγγιση που ταιριάζει σε όλους”, αλλά αυτό δεν ισχύει. Αυτό που πραγματικά ισχύει είναι η διαθεσιμότητα επιλογών: παροχή στους φοιτητές και τις φοιτήτριες πολλαπλών και ποικίλων ευκαιριών να συμμετάσχουν στη μάθηση και να αποδείξουν την αντιληπτική τους ικανότητα.

Η προσέγγιση ΚΣΜ ευνοεί τις εκπαιδευτικές στρατηγικές που **έχουν σχεδιαστεί προληπτικά** για να υποστηρίξουν πολλαπλές διαδρομές μέσω της μάθησης, αντί να εστιάζουν στην **εκ των υστέρων τροποποίηση** του υπάρχοντος υλικού, ώστε να ταιριάζει στις ανάγκες μιας συγκεκριμένης ομάδας.

Ένα παράδειγμα προληπτικού σχεδιασμού είναι η παροχή επιλογών σε ΟΛΟΥΣ/ΟΛΕΣ τους φοιτητές και τις φοιτήτριες για τον τρόπο παρουσίασης των εργασιών τους, σύμφωνα με τις επικοινωνιακές τους ικανότητες και προτιμήσεις. Ένα παράδειγμα αναδρομικού σχεδιασμού είναι η πρακτική της πραγματοποίησης εύλογων προσαρμογών στο υπάρχον εκπαιδευτικό υλικό και στον κανονισμό των εξετάσεων.

Πηγές: Bublitz et al (2015), CAST (2011)

Επισκεφτείτε την ιστοσελίδα
του Έργου για περισσότερες
πληροφορίες:
www.autism-uni.org

Μελέτες περίπτωσης και χρήσιμοι σύνδεσμοι από χώρες-εταίρους του Autism&Uni

Έχουμε συλλέξει μελέτες περίπτωσης καινοτόμων προσεγγίσεων για την υποστήριξη του αυτισμού από τις χώρες που συμμετείχαν στο έργο Autism&Uni (Αυτισμός & Πανεπιστήμιο). Πρόκειται για παραδείγματα βέλτιστων πρακτικών όταν ένας οργανισμός επιτυγχάνει κάτι πάνω και πέρα από αυτό που κάνουν όλοι οι άλλοι.

Φινλανδία

Μελέτη περίπτωσης

Η Omapolku ry / Omavoima παρέχει ατομικές και ομαδικές υπηρεσίες συμβουλευτικής καθοδήγησης σε εφήβους και ενήλικες με διάφορες νευρολογικές διαταραχές, συμπεριλαμβανομένων των αυτιστικών φοιτητών/φοιτητριών Α.Ε.Ι. Αυτές οι υπηρεσίες υποστηρίζουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων ανεξάρτητης διαβίωσης, τη διαχείριση της ζωής, τον προγραμματισμό των σπουδών και τη διαπραγμάτευση μεταβάσεων, όπως η αλλαγή Σχολής.

Ο Οργανισμός παρέχει πληροφορίες σχετικά με τον αυτισμό για το πανεπιστημιακό προσωπικό που είναι υπεύθυνο για τη σύνταξη συστάσεων για εύλογες προσαρμογές και υποστηρίζει μεμονωμένους/ες φοιτητές/φοιτήτριες για να τους/τις βοηθήσει να πάρουν τις κατάλληλες προσαρμογές και εξατομικευμένα σχέδια μάθησης.

Σε αντίθεση με πολλούς φινλανδικούς οργανισμούς, ο Omavoima καταγράφει συστηματικά τον αριθμό των αυτιστικών ατόμων που λαμβάνουν κάθε τύπο υπηρεσίας, συλλέγει σχόλια σχετικά με τα αποτελέσματα που έχουν προκύψει χρησιμοποιώντας ερωτηματολόγια σχεδιασμένα για το συγκεκριμένο σκοπό και οργανώνει συναντήσεις παρακολούθησης μετά την επίσκεψη για την παρακολούθηση της προόδου τους. Αυτό επιτρέπει στον οργανισμό

να συγκεντρώσει τα απαραίτητα στοιχεία σχετικά με την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων στο φινλανδικό σύστημα, και να κινείται προς μια πραγματικά τεκμηριωμένη πρακτική, η οποία θα μπορούσε να βοηθήσει και άλλους οργανισμούς να λάβουν αποφάσεις σχετικά με τη δοκιμή παρόμοιων μοντέλων υπηρεσιών.

Επικοινωνία

Heidi Multanen, Συνήγορος
www.omavoima.info

Useful Links

1. Autismi- ja Aspergerliitto ry
www.autismiliitto.fi
2. [Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa \(ESOK\)](http://Esteetön opiskelu korkea-asteen oppilaitoksissa (ESOK))
www.esok.fi
3. Kansaneläkelaitos, Oma Väylä -hanke
www.kela.fi/omavayla
4. Omapolku ry, Omavoima neuropsykiatriset ohjaus- ja valmennuspalvelut
www.omapolku.fi/omavoima
5. Otus - säätiö, Korkeakoulujen saavutettavuus -selvitys 2016
www.otus.fi/index.php/julkaisut/kaikki-julkaisut

Ολλανδία

Μελέτη περίπτωσης

Η Handicap+Studie είναι το ολλανδικό κέντρο που πρωτοστατεί στην υποστήριξη φοιτητών/φοιτητριών με αναπηρίες. Ο οργανισμός αποτελεί ένα σημείο παροχής υπηρεσιών και πληροφόρησης για εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Αποστολή του είναι να επιτρέψει στους/στις φοιτητές/φοιτήτριες με αναπηρία να συμμετάσχουν επιτυχώς στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι σύμβουλοι προσδιορίζουν τι είναι σημαντικό για τους/τις φοιτητές/φοιτήτριες και μετασχηματίζουν τα ερωτήματά τους σε υποστήριξη και ευκαιρίες για επιτυχή φοίτηση.

Η βασική παροχή του Handicap+Studie είναι η υποστήριξη για εναλλακτικές, ευέλικτες διαδρομές μάθησης, ακολουθώντας τις ιδέες του Καθολικού Σχεδιασμού για την Μάθηση (ΚΣΜ) (Universal Design for Learning). Οι φοιτητές/φοιτήτριες αντιμετωπίζονται ως ξεχωριστά πρόσωπα, έτσι ώστε οι διαφορές τους να λαμβάνονται υπόψη και να μπορούν στη συνέχεια να ακολουθήσουν τη μαθησιακή πορεία που τους ταιριάζει καλύτερα.

Επικοινωνία

Eline Thijssen, Εμπειρογνώμων
Nelleke den Boer, Σύμβουλος και
Εκπαιδύτρια
www.handicap-studie.nl

Πολωνία

Μελέτη περίπτωσης

Το Jaś i Małgosia (JiM) παρέχει υψηλής ποιότητας βοήθεια σε άτομα με αυτισμό και άλλες αναπηρίες. Ο οργανισμός διεξάγει εκστρατείες ευαισθητοποίησης. Εκπαιδεύει εκπαιδευτικούς και θεραπευτές σε όλη την Πολωνία και οργανώνει ομάδες υποστήριξης ομοτίμων για γονείς. Υπάρχει, επίσης, το θεραπευτικό κέντρο JiM, το οποίο φροντίζει περίπου χίλιους/ες νέους/ες με αυτισμό καθώς και άλλες αναπτυξιακές διαταραχές. Οι υπηρεσίες του JiM παρέχονται εντελώς δωρεάν.

Το JiM βρίσκεται στην πόλη Łódź της κεντρικής Πολωνίας, όπου είναι δύσκολο να βρείτε αξιόπιστες υπηρεσίες διάγνωσης αυτισμού και επαγγελματικής υποστήριξης για τους/τις φοιτητές/φοιτήτριες και τις οικογένειές τους. Το JiM είναι ένα πολύτιμο ενιαίο σημείο επαφής για όλες αυτές τις υπηρεσίες.

Επικοινωνία:

Marta Charbicka, Διευθύντρια του
Children's Therapy Centre
www.jim.org
Director of the Children's Therapy Centre
www.jim.org

Useful links

1. Handicap+Studie
www.handicap-studie.nl
2. Nederlandse Vereniging voor Autisme
www.autisme.nl
3. STUMASS – Wonen voor studenten met ASS
www.stumass.nl
4. Landelijk Netwerk Autisme
www.landelijknetwerkautisme.nl

Useful Links

1. Fundacja Jaś i Małgosia w Łodzi
www.jim.org/fundacja
2. Fundacja Synapsis w Warszawie
synapsis.org.pl
3. Stowarzyszenie Dalej Razem w Zielonej Górze
www.dalejrazem.pl
4. Stowarzyszenie Uczymy się żyć razem w Opolu
www.autyzmopole.pl
5. Navicula - Centrum diagnozy i terapii autyzmu w Łodzi
www.navicula.pl

Ισπανία

Μελέτη περίπτωσης

Το Autismo Burgos προσφέρει ένα πρόγραμμα για αυτιστικούς/ές φοιτητές/φοιτήτριες, παρέχοντας έναν πλήρη οδηγό με συγκεκριμένα βήματα για να υποστηρίξει την πρόσβαση στο πανεπιστήμιο και να βοηθήσει τους/τις πρωτοετείς να αντιμετωπίσουν κάθε πτυχή αυτής της εμπειρίας. Η διαδικασία περιλαμβάνει συμβουλευτική καθοδήγηση, προσαρμογές στην δοκιμασία εισαγωγής στο πανεπιστήμιο, συνεργασία με την πανεπιστημιακή υπηρεσία για φοιτητές/φοιτήτριες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ενημέρωση για υποτροφίες και ακαδημαϊκή υποστήριξη.

Ο/Η φοιτητής/φοιτήτρια λαμβάνει ένα εξατομικευμένο πρόγραμμα κατά τις πρώτες ημέρες των σπουδών του/της, έναν προσωπικό βοηθό, βοήθεια για να καταρτίσει ένα χρονοδιάγραμμα, να βρει υποστήριξη στο πλαίσιο του πανεπιστημίου, να λάβει μια απόφαση σχετικά με την ανακοίνωση της της διάγνωσης στους/στις συμφοιτητές/ριες, περιηγήσεις στην πανεπιστημιούπολη και πολλά άλλα.

Επικοινωνία

Maria Merino, Ψυχολόγος
www.autismoburgos.org

Ηνωμένο Βασίλειο

Ηνωμένο Βασίλειο

Το Πανεπιστήμιο του Σέφιλντ απασχολεί φοιτητές/ριες με αναπηρία για να είναι «Πρωταθλητές/ριες Αναπηρίας» που αμείβονται για να μιλήσουν για την υποστήριξη που λαμβάνουν στους/στις σημερινούς/ές και τους/ις μελλοντικούς/ές φοιτητές/φοιτήτριες. Οι «Πρωταθλητές/ριες Αναπηρίας» παρέχουν, επίσης, υποστήριξη για τη μετάβαση νέων αυτιστικών φοιτητών/φοιτητριών μέσω ενός προγράμματος e-mentoring (ηλεκτρονικής καθοδήγησης) και μονοήμερων εκδηλώσεων μετάβασης.

Αυτό δίνει στους/στις αυτιστικούς/ές φοιτητές/φοιτήτριες την ευκαιρία να αντιμετωπίσουν τυχόν απορίες ή ανησυχίες που έχουν πριν από την έναρξη του εξαμήνου. Αν και δε θέλουν όλοι οι αυτιστικοί/ές φοιτητές/φοιτήτριες να περάσουν χρόνο με άλλους/ες/ες αυτιστικούς/ές φοιτητές/τριες, πολλοί/ές θεωρούν χρήσιμο να συναντήσουν άλλους που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση αλλά και εκείνους/ες που είναι πιο μπροστά στις σπουδές τους και τα πάνε καλά, προκειμένου να συλλέξουν πληροφορίες σχετικά με την προσαρμογή και την ευδοκίμηση στο πανεπιστήμιο.

Επικοινωνία

Gayle McKay, Υπάλληλος για τη μετάβαση των ατόμων με αναπηρία
www.sheffield.ac.uk/disability

Useful links

1. Confederación Autismo España
www.autismo.org.es
2. Federación Autismo Castilla y León
www.autismocastillayleon.com
3. Autismo Burgos
www.autismoburgos.es
4. Asociación Española de Profesionales del Autismo (AETAPI)
www.aetapi.org

Useful links

1. National Autistic Society
www.autism.org.uk
2. ASD Wales
www.asdinfowales.co.uk
3. Scottish Autism
www.scottishautism.org
4. Autism Northern Ireland
www.autismni.org
5. Autism West Midlands
www.autismwestmidlands.org.uk

Σχετικά με τους συγγραφείς

► **Dr Marc Fabri,**
Leeds Beckett
University,
Ηνωμένο Βασίλειο

Ο Marc είναι επικεφαλής του έργου Autism&Uni (Αυτισμός και Πανεπιστήμιο), Καθηγητής και Ερευνητής στην Υποστηρικτική Τεχνολογία. Η έρευνά του επικεντρώνεται σε συμμετοχικές μεθόδους σχεδιασμού, την αξιολόγηση της εμπειρίας του χρήστη και τη διευκόλυνση της θετικής αλλαγής στη συμπεριφορά.

► **Penny Andrews,**
Leeds Beckett
University,
UK

Η Penny είναι βοηθός έρευνας στο έργο Autism&Uni και υποψήφια διδάκτωρ στο Πανεπιστήμιο του Σέφιλντ, ερευνώντας ακαδημαϊκά κοινωνικά δίκτυα. Είναι, επίσης, συγγραφέας, καλλιτέχνης, περφόρμερ, σπρίντερ και διπλωματούχος βιβλιοθηκάριος. Διαγνώστηκε με αυτισμό ενώ ήταν φοιτήτρια.

► **Heta Pukki,**
Keskuspuisto
Vocational College,
Helsinki, Φινλανδία

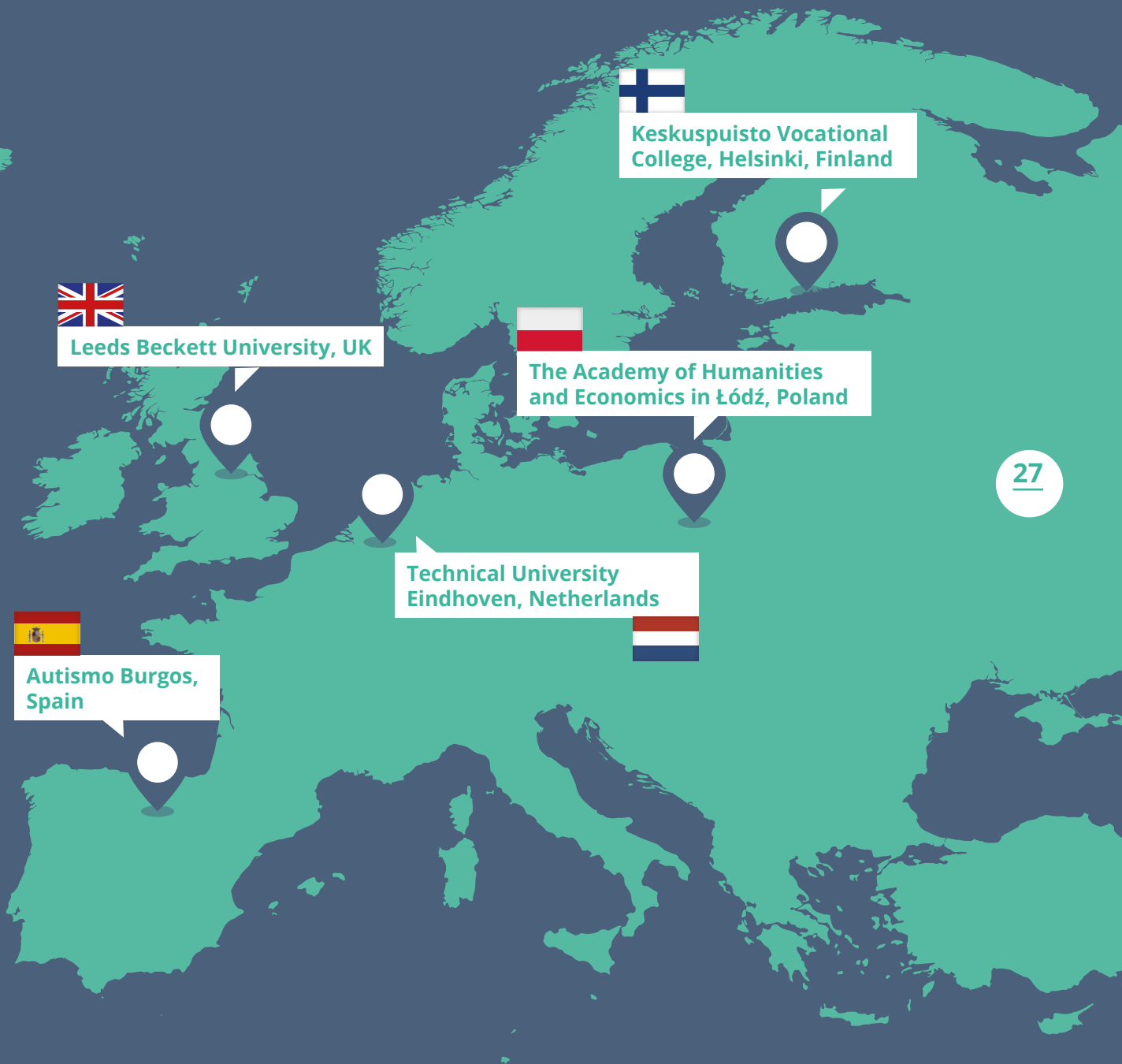
Το έργο της Heta για το Autism&Uni έχει επικεντρωθεί στη δημοσιότητα και τις διαφορές στα πολιτισμικά πλαίσια και τα συστήματα υπηρεσιών. Έχει πτυχίο στην Ειδική Αγωγή και τη Βιολογία. Η Heta αυτοπροσδιορίζεται ως αυτιστική και ασχολείται με τον αυτισμό εδώ και δεκαοκτώ χρόνια ως συγγραφέας, μεταφράστρια, εκπαιδευτρια, εργαζόμενη σε προγράμματα και ακτιβίστρια ΜΚΟ.

Ευχαριστούμε τα παρακάτω άτομα για την ουσιαστική συμβολή τους και τον σχολιασμό:

Antti Aavikko, Jan-Mikael Fredriksson, Daria Modrzejewska, Amanda Szukalska, Paul Quantock, Natasha Stash, Alejandro Montes García, María Merino, Miguel Lancho, Christian García, Roy Houtkamp, Harriet Cannon, Kate Dean, Kate Myers, Matt Tucker, Danny Gallacher, Steven Chamberlain, Diane McClymont

Το έργο Autism&Uni (AUTHEW) χρηματοδοτήθηκε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η παρούσα δημοσίευση αντικατοπτρίζει μόνο τις απόψεις των συγγραφέων και η Επιτροπή δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που περιλαμβάνονται. Μετάφραση-επιστημονική επιμέλεια στα Ελληνικά, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Δέσποινα Παπούδη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Χριστίνα Συριοπούλου, Πολυτεχνείο Κρήτης, Μαλαματένια Ζαχαριουδάκη και Ευαγγελία Κρασαδάκη, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αικατερίνη Αντωνοπούλου και Αγλαΐα Σταμπολτζή, Ελληνικός Σύλλογος για το Σύνδρομο Άσπεργκερ, Μαρία Ηλιοπούλου

Οι συνεργάτες

Baines, A.D., 2012. Positioning, strategizing, and charming: how students with autism construct identities in relation to disability. *Disability & Society* 27, 547–561. doi:10.1080/09687599.2012.662825

Broek, A. van den, Muskens, M., Winkels, J., 2012. Studeren met een functiebeperking 2012. De relatie tussen studievoortgang, studieuitval en het gebruik van voorzieningen. Eindmeting onderzoek 'Studeren met een functiebeperking'. Onderzoek in opdracht van Ministerie van OCW

Bublitz, D., Wong, V., Donachie, A., Brooks, P.J., Gillespie-Lynch, K. 2015. Applying Universal Design to build supports for college students with autism spectrum disorder, in Roberta V. Nata (Ed.), *Progress in Education*, vol 36, Nova Publishing, 1-24

CAST, 2011. Universal Design for Learning Guidelines version 2.0. Wakefield, MA. Retrieved from <http://www.udlcenter.org/aboutudl/udlguidelines/downloads>

Davidson, J., Henderson, V.L., 2010. "Coming out" on the spectrum: autism, identity and disclosure. *Social & Cultural Geography* 11, 155–170. doi:10.1080/14649360903525240

HESA, 2013. Table 14 - First year UK domiciled HE students by level of study, sex, mode of study and disability 2012/13.

Huws, J.C., Jones, R.S.P., 2008. Diagnosis, disclosure, and having autism: An interpretative phenomenological analysis of the perceptions of young people with autism. *Journal of Intellectual and Developmental Disability* 33, 99–107. doi:10.1080/13668250802010394

Kenny, L., Hattersley, C., Molins B., Buckley, B., Povey, C., Pellicano, E., 2015. How Should We Describe Autism? Perspectives from the UK Autism Community. IMFAR conference, Salt Lake City, US

Madriaga, M., 2010. "I avoid pubs and the student union like the plague": Students with Asperger Syndrome and their negotiation of university spaces. *Children's Geographies* 8, 39–50. doi:10.1080/14733280903500166

Morris, C., 2011. The Aspect project: Working together to enhance the learning experiences of students with Asperger syndrome at the University of Brighton, in: *Partnerships: Articles from the Learning and Teaching Conference 2010*. University of Brighton Press.

Ratcliffe, R., 2014. Helping students with Asperger's prepare for university life. *The Guardian*, UK, <http://www.theguardian.com/education/2014/sep/09/students-aspergers-ready-university-life>

The NHS Information Centre, Community and Mental Health Team, Brugha, T. et al, 2012. Estimating the prevalence of autism spectrum conditions in adults: extending the 2007 Adult Psychiatric Morbidity Survey. Leeds: NHS Information Centre for Health and Social Care

Tobajas, F., De Armas, V., Cabello, M.D., Grijalvo, F., 2014. Supporting students with special needs at university through peer mentoring, in: *Global Engineering Education Conference (EDUCON), 2014 IEEE*. IEEE, pp. 701–705.

“Εγκατέλειψα τις σπουδές μου την πρώτη φορά που μπήκα στο πανεπιστήμιο. Δεν μπορούσα να βρω πού έπρεπε να βρίσκομαι ή τι αναμενόταν να κάνω. Κοινωνικά ήταν πολύ δύσκολο και δεν είχα πραγματικούς φίλους, μόνο πολλούς ανθρώπους που με εκμεταλλεύονταν. Πραγματικά, αγωνίστηκα πολύ και κατέληξα να πιεστώ υπερβολικά και να καταρρεύσω.

Δεν ήμουν έτοιμος για το πανεπιστήμιο τότε. Δεν μπορούσα να ζήσω ανεξάρτητα χωρίς να θέσω τον εαυτό μου σε κίνδυνο. Ήταν φρικτό, παρόλο που είμαι πολύ έξυπνος, η κοινωνική πλευρά και η οργάνωση που απαιτείτο ήταν πέρα από τις δυνάμεις μου.

Η δεύτερη προσπάθειά μου στο πανεπιστήμιο λειτούργησε πολύ καλύτερα. Πήρα γρήγορα το πτυχίο μου σε 2 χρόνια και ένα εξαιρετικό άτομο μου έδειξε τι είναι η πραγματική φιλία, για πρώτη φορά στη ζωή μου.”

(πρώην φοιτητής, Η.Β)

Για περισσότερες
πληροφορίες στα Αγγλικά,
επισκεφθείτε
www.autism-uni.org

autism&uni

Το έργο Autism&Uni (AUTHEW) χρηματοδοτήθηκε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η παρούσα δημοσίευση αντικατοπτρίζει μόνο τις απόψεις των συγγραφέων και η Επιτροπή δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που περιέχονται στο παρόν κείμενο.

Χρηματοδότηση ref 539031-LLP-1-2013-1-UK-ERASMUS-ESIN

ISBN 9781907240652

9 781907 240652